

Staten en kiesstelsels: Finland

Finland heeft, evenals Frankrijk, een rechtstreeks door de bevolking gekozen president. Maar anders dan Frankrijk kent Finland een parlementair stelsel, waarin de president weinig macht heeft. In dit dossier gaat het over de staatsstructuur en het kiesstelsel van Finland.

1. Structuur

In 1995 traden naast Oostenrijk twee landen uit Noord-Europa toe tot de Europese Unie: Zweden en Finland. Hun toetreding kan niet los worden gezien van belangrijke geopolitieke ontwikkelingen in het oostelijke deel van het Europese continent: de ineenstorting van de communistische Sovjet-Unie in 1991. Zweden liet zijn neutraliteitspolitiek (tussen Oost en West) gedeeltelijk varen en Finland nam afstand van wat misprijzend ‘finlandisering’ werd genoemd: handhaving van de onafhankelijkheid van het land door ernstig rekening te houden met de belangen en wensen van de grote oosterbuur. In deze periode had de Finse president veel macht als het ging om de vaststelling van de buitenlands-politieke prioriteiten van het land. Vijf jaar na het Finse lidmaatschap van de EU kwam daar een einde aan. Met de invoering van een nieuwe grondwet in 2000 schafte Finland zijn semi-presidentiële stelsel af en kreeg het land een parlementair stelsel, waarin de president genoeg moest nemen met een aantal zeer beperkte taken.

De Finse politiek wordt gekenmerkt door een grote mate van stabiliteit: sinds 1975 is het parlement niet meer tussentijds ontbonden. De meeste Finse regeringen hebben hun ambtstermijn van vier jaar ook volledig uitgezeten. Wel vonden er enkele malen tussentijdse personele wisselingen plaats in het ambt van premier.

Finland heeft 19 regio's, wier taken vooral op het gebied van regionale planning en ontwikkeling liggen. De regio Åland, een eilandengroep in het zuidwesten van Finland, heeft vergaande autonomie en dus veel meer bevoegdheden dan de overige regio's. De inwoners van Åland zijn Zweedstalig.

Sinds januari 2023 kent Finland de zogenoemde districten voor welzijnsvoorzieningen. Deze 21 autonome districten zijn verantwoordelijk voor gezondheidszorg, welzijn en reddingsdiensten. Zij kunnen niet zelf belasting heffen en worden gefinancierd door de landelijke overheid.

Ten slotte telt Finland 309 gemeenten (2022), waarvan 16 op Åland, die bepaalde competenties hebben op het gebied van sociale zaken, onderwijs, gezondheid, regionale planning en in de bouw. Zij hebben het recht om gemeentelijke belastingen te heffen.

Eind december 2022 bedroeg het aantal inwoners 5.564.000. Finland is officieel een tweetalig land; 85,9 procent van de bevolking spreekt Fins, 5,2 procent spreekt Zweeds. Ruim 65 procent van de bevolking is lid van de Evangelisch-Lutherse Kerk. Finland heeft, anders dan Denemarken, geen staatskerk, maar de Evangelisch-Lutherse Kerk heeft er wel enkele kenmerken van. De Evangelisch-Lutherse Kerk en de Orthodoxe Kerk hebben de status van nationale kerk, die weer anders is dan die van de overige kerkgenootschappen.

2. Organen

Finland heeft een eenkamerparlement ('Eduskunta'), dat 200 leden telt. Zij worden voor een periode van vier jaar gekozen. De vaste verkiezingsdag is de derde zondag van april. Eén zetel is gereserveerd voor de vertegenwoordiger van Åland. Deze regio heeft ook een eigen parlement, dat uit 30 leden bestaat.

Anders dan Zweden, Noorwegen en Denemarken is Finland een republiek. De president wordt rechtstreeks door de bevolking gekozen – zijn ambtstermijn bedraagt zes jaar en hij kan een maal worden herkozen. Sinds de invoering van de nieuwe grondwet in 2000 is de macht van de regering sterk toegenomen ten opzichte van die van de president. De president heeft een aantal constitutionele bevoegdheden, maar de uitoefening ervan vindt doorgaans na overleg met de regering plaats. Hij is ook opperbevelhebber van het leger en hij benoemt de provinciale gouverneurs. De president kan wetsvoorstellen terugsturen naar het parlement, maar dat heeft wel het laatste woord. Het parlement kiest de minister-president, die vervolgens door de president wordt benoemd. De regering bestaat uit bijna 20 ministers, die tegelijkertijd lid zijn van het parlement.

Het bestuur van de regio's ligt in handen van regionale raden, die worden gekozen door en uit de gemeenteraden, waarbij het aantal afgevaardigden per gemeente afhankelijk is van de omvang van de bevolking. Het parlement van de autonome regio Åland wordt rechtstreeks door de bevolking gekozen. De door de president benoemde provinciale gouverneurs staan onder toezicht van de regering.

De 21 nieuwe districten voor welzijnsvoorzieningen hebben hun eigen vertegenwoordigende organen. In Helsinki blijft het stadsbestuur verantwoordelijk voor de welzijnstaken en daar vinden dus geen verkiezingen voor welzijnsorganen plaats. Ook Åland valt buiten de nieuwe structuur. De 'welzijnsraden' worden om de vier jaar gekozen en kunnen tussen de 59 en 89 leden tellen.

Het aantal te kiezen gemeenteraadsleden wordt door de gemeenteraad zelf vastgesteld, gebaseerd op de omvang van de bevolking. Die aantallen liggen tussen de 13 en 79 leden. Gemeentelijke verkiezingen vinden om de vier jaar plaats, op dezelfde dag als de verkiezingen voor de welzijnsdistricten. Opvallend is dat de gemeenteraadsverkiezingen in Åland niet tegelijkertijd plaatsvinden met die in de rest van Finland.

3. Verkiezingen

Alle verkiezingen in Finland worden gehouden op grond van het stelsel van evenredige vertegenwoordiging. Voor de verkiezingen van het parlement wordt het land opgedeeld in 13 kiesdistricten, waarvan er 12 bestaan uit meervoudige districten. Dat betekent dat er per district verschillende kandidaten naar het parlement worden afgevaardigd. Het aantal kandidaten is afhankelijk van de omvang van de bevolking van dat district. De volgorde van de kandidaten op de kieslijsten van de partijen of verenigingen wordt vanaf nummer twee (bovenaan staat immers de lijsttrekker) bepaald door het lot. Finland maakt gebruik van open lijsten: de kiezers brengen tegelijkertijd een stem uit op een partij en op een persoon en bepalen dus wie er namens een partij in het parlement zitting nemen. Er is een uitzondering op deze regel: het autonome district Åland heeft een enkelvoudig kiesdistrict: er wordt slechts één afgevaardigde gekozen naar het parlement, en wel volgens het meerderheidsstelsel, zoals dat ook in het Verenigd Koninkrijk bestaat (first-past-the-post).

De opkomst bij de verkiezingen zag er de afgelopen jaren zo uit.

Jaar	Percentage
2023	68,5
2019	68,7
2015	66,9

De presidentsverkiezingen vinden indien nodig in twee ronden plaats. Als geen van de kandidaten in de eerste ronde de absolute meerderheid heeft behaald, vindt een tweede ronde plaats tussen de twee kandidaten die in de eerste ronde de meeste stemmen hebben gekregen. De opkomst bij de presidentsverkiezingen bedroeg in 2018 bijna 70 procent (er was slechts één ronde).

De verkiezingen voor de welzijnsdistricten en de gemeenteraden vinden eveneens plaats op basis van een stelsel van evenredige vertegenwoordiging.

4. Referendum

De Finse grondwet biedt de mogelijkheid tot het houden van een (niet-bindend) raadgevend referendum, waarvoor het parlement zijn goedkeuring moet geven. Sinds de Tweede Wereldoorlog is er slechts één keer een referendum gehouden, namelijk in 1994 over het lidmaatschap van de Europese Unie. Op gemeentelijk niveau komen referenda vaker voor.

5. Bronnen

- Ministry of Justice, The Constitution of Finland 11 June 1999, te downloaden via: <https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731>
- Jaakko Nousiainen, The Finnish system of government: from a mixed constitution to parliamentarism.
- Ministry of Justice, The Finnish Election System: Overview, 2023, te downloaden via: <https://oikeusministerio.fi/en/publication?pubid=URN:ISBN:978-952-400-413-8>
- Website over de verkiezingen: www.vaalit.fi
- Website Statistics Finland: https://stat.fi/index_en.html

Auteur: Harm Ramkema

Voor het laatst herzien: 22 november 2023